

DOI: 10.32837/olj.v0i14.814

UDC 811.111'373.237

**РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ
(на матеріалі німецької та української мов)**

Ірина Черняєва¹, Ігор Пересада²

Abstract

The article is devoted to the study of the concepts of «rhetorical means of expression» and «political discourse», to the study of the characteristics of modern German and Ukrainian political discourse, and primarily to the study of the New Year's addresses of the female political leaders of Germany and Ukraine (Angela Merkel and Yulia Tymoshenko) and their comparative characteristics. The article gave an assessment of the communicative situation, presentation of speeches by the speaker, his behavior. Linguistic impact strategies and tactics were discussed, as well as the use of rhetorical means of expression. It should be noted that in order to conduct a full, high-quality rhetorical analysis is necessary to know not only about public speaking components (communicative situation), but also about the arsenal of the means possessed by the rhetorician to achieve his goals (linguistic rhetorical means - tropes, system of means of argumentation, means of dialogization of language and other means of linguistic influence). In the comparative analysis of New Year's speeches of political leaders – women of Germany and Ukraine, the following were considered: communicative situation (place, conditions of speech proclamation), presentation of the speaker's speech (gesture, facial expressions, correctness and expressiveness of the language), language strategies and tactics of linguistic influence, as well as the rhetorical artifact itself, namely its structure, thematic diversity and the used means of linguistic expression. The article has identified the key role of political discourse in shaping public consciousness. According to the results of the comparative analysis, we can conclude that in Ukraine as well as in Germany a significant role in the political and media sphere is played by the New Year's address of the Head of State and political leaders, which can be distinguished as a separate genre of language. It has a communicative purpose, author, recipient and kind of formal organization.

KEYWORDS: political discourse, New Year's address, rhetorical means of expression, communicative situation, rhetorical analysis.

1. Вступ.

Міжкультурна і міжнародна комунікація повністю проникають у безліч сфер людського життя. У колі найбільш значущих та впливових галузей можна виділити сферу політики. У теперішню еру масової політизації суспільної свідомості політичний дискурс активно вдосконалюється і переформується під впливом змін в політичній

---

¹ Irina Cherniaieva, Odessa A. V. Nezhdanova National Academy of Music, Novoselskogo Street, 63, Odessa, 65023, Ukraine; e-mail: vicerector.irina.cherniaieva@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0703-454.

² Igor Peresada, International Humanitarian University; Fontanskaya Doroga St., 33, Odessa, 65009, Ukraine; e-mail: igrperesada@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2240-6170.

обстановці. Політичні метаморфози в державі тягнуть за собою перетворення в суспільній думці, що відбиваються на системі мови в цілому, і зокрема, на мовних засобах, що застосовуються в політичному дискурсі.

Статтю присвячено дослідженню понять «риторичні засоби виразності», «політичний дискурс», дослідженню особливостей сучасного німецького і українського політичного дискурсу, і перш за все дослідженню новорічних звернень політичних лідерів-жінок ФРН та України (Ангели Меркель та Юлії Тимошенко) та їхній порівняльній характеристиці. Актуальність дослідження визначається ключовою роллю політичного дискурсу в формуванні суспільної свідомості. При цьому слід зазначити недостатню вивченість мовних аспектів політичних промов в цілому і такого жанру як новорічне звернення голови уряду або лідера партії зокрема.

Новизна дослідження пов'язана з використанням комплексного риторичного аналізу стосовно до публічного політичного виступу. Вперше подано порівняльний аналіз новорічних звернень політичних лідерів-жінок України і ФРН за останні роки. **Метою** роботи є вивчення теоретичного матеріалу з риторики і політичної лінгвістики, а також проведення порівняльного риторичного аналізу новорічних звернень канцлера ФРН А. Меркель та экс прем'єр міністра та лідера політичної партії Ю. Тимошенко. **Об'єкт** дослідження – сучасний німецький та український політичний дискурс. **Предмет** дослідження – засоби мовного впливу в новорічних зверненнях канцлера ФРН Ангели Меркель та экс прем'єр міністра, лідера політичної партії Ю. Тимошенко за останні 10 років.

2. Передумови дослідження.

У давнину риторику визначали як мистецтво красно і переконливо вимовити або написати промову (*ars bene dicendi i ars persuadendi*). Це включало в себе як практичні вміння вимовити гарну і переконливу промову, так і знання правил і умов гарного звукового оформлення мовлення.³ У традиційному розумінні риторику називають ораторське мистецтво, мистецтво переконувати за допомогою слів.⁴ За етимологією, риторика – це «мистецтво викладу, міркування».⁵

Причинами підвищення інтересу до риторики у сучасності можуть бути позначені як «інформаційне суспільство» і «масове суспільство». Інформація стала усвідомлюватися як ресурс, корисний запас, а не як порожні «слова», що протистоять «справі». В наш інформаційний час стала зрозуміла об'єктивна роль мовних технологій і конструктивна роль слова в житті суспільства, у підтримці суспільних установ. Поняття «мовна картина світу» вийшло за межі науки про мову. У двадцятому столітті багато хто зрозумів, що мова це окуляри, крізь які людина дивиться на життя, і захотіли підбирати ці окуляри на свій смак. Коли ж люди зрозуміли, що вдала метафора здатна змінити суспільне життя скоріше, ніж м'язові зусилля багатьох людей, успіх риторики виявився вирішеним.⁶

---

³ Михальская, А.А., 1998.

⁴ Леммерман, Х., 1997.

⁵ Макарова, Е.В., 2014, 8.

⁶ Хазагеров, Г.Г., 2002, 92-93.

Що стосується сучасного погляду на проблему структуризації риторики, то можна виділити точку зору Г. Г. Хазагерова⁷, який розподіляє риторику на п'ять частин: 1) винахід думок, або інвенцію (лат. *inventio* – «винахід, відкриття») – пошук аргументації; 2) напрямок думок, або диспозицію (лат. *dispositio* – «розташування, розміщення») – розташування знайдених аргументів; 3) вираження думок, або елокуцію (лат. *elocutio* – «спосіб викладу, стиль») – постановка аргументів в вербальному вигляді найбільш переконливим чином; 4) запам'ятовування, або меморію (лат. *memoria* – «пам'ять, спосіб запам'ятовування») – способи запам'ятовування складеної промови; 5) проголошення промови, або акцію (лат. *actio* – «дія, діяльність») – безпосереднє проголошення промови. Дуже важливим в риториці є поняття «риторичний засіб виразності»⁸, засобами якого є *риторичні фігури і тропи*.

В онтології досліджень політичного дискурсу однозначно виокремлюється проблема диференціації політичного дискурсу відносно інших типів дискурсу (юридичного, педагогічного, рекламного, військового і ін.). Політичний дискурс являє собою феномен, який в соціумі має суттєво більш частотне проявлення у порівнянні з іншими типами дискурсів. У зв'язку з цим політичний дискурс не піддається однозначному визначенню, оскільки, по-перше, сама категорія політики в наш час не має чіткої дефініції, по-друге, виокремлення політичного дискурсу за сукупністю вузько лінгвістичних ознак не уявляється можливим.

У лінгвістичній літературі політичний дискурс представлений як багатоаспектне і багатопланове явище, як комплекс елементів, що утворюють єдине ціле. Політичний дискурс – це сукупність «усіх мовних актів, які використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної політики, освячених традицією і перевірених досвідом».⁹ Термін «політичний дискурс» вживається в двох значеннях: вузькому і широкому. У широкому сенсі він включає такі форми спілкування, в яких до сфери політики відноситься хоча б одна зі складових: суб'єкт, адресат або зміст повідомлення. У вузькому сенсі політичний дискурс – це різновид дискурсу, метою якого є завоювання, збереження і здійснення політичної влади. Ми, приймаючи широке розуміння дискурсу, включаємо також в нього процес і результат породження і сприйняття текстів плюс екстралінгвістичні фактори, що впливають на їх породження і сприйняття. Крім того, ми вважаємо, що термін «дискурс» в сучасній лінгвістиці використовується для позначення різних видів мовлення і мовленнєвих творів, осмислення яких має будуватися з урахуванням всієї сукупності мовних і немовних чинників.

Громадське призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб вселити адресатам – громадянам спільноти – необхідність «політично правильних» дій і (або) оцінок. Інакше кажучи, мета політичного дискурсу – не описати (тобто, не референція), а переконати, пробудивши в адресатові наміри, дати ґрунт для переконання і спонукати до дії.¹⁰ Тому ефективність політичного дискурсу можна визначити щодо цієї мети.

⁷ Хазагеров, Г.Г., 2002, 46.

⁸ Вежбицкая 1999

⁹ Вежбицкая, А., 1999, 33.

¹⁰ Москвин, В.П., 2007, 156.

Мова політика (за деякими винятками) оперує символами, а її успіх зумовлюється тим, наскільки ці символи співзвучні масовій свідомості: політик повинен вміти торкнутися потрібну струну в цій свідомості. Висловлювання політика має укладатися у «всесвіт» думок і оцінок (тобто, в усі безлічі внутрішніх світів) його адресатів, «споживачів» політичного дискурсу.

Національна культура має свій риторичний ідеал. Необхідно відзначити, що основи, які існують в українському і західному риторичному ідеалі, дуже схожі – це наявність ціннісних орієнтирів сучасного цивілізованого суспільства. Німецькі посібники з риторики містять вимоги до стилю мовлення оратора. Вимоги до мовлення, на думку німецьких авторів, властиві ясний, осяжний, гнучкий, точний і доречний стиль, орієнтованість на певну мету.¹¹ Особисті якості оратора (нім. *persönliches Engagement des Redners*) – це умова успіху промови. До необхідних вимог відносять вимогу спрямованості промови на слухача, підтримки контакту з аудиторією під час виступу.¹² Багато авторів говорять про цінність простоти мовного вираження (нім. *die Einfachheit des sprachlichen Ausdrucks*): відмова від канцеляризмів, надмірного використання іноземних слів, заміна їх словами рідної мови (якщо це можливо), перевагу коротких речень та речень зі складносурядним зв'язком, уникнення монотонності в промові за рахунок використання різних мовних засобів виразності. Дуже образно з цього приводу було сказано: «*Das Geheimnis des guten Redners: er gebraucht gewöhnliche Worte und hält eine ungewöhnliche Rede*» («Таємниця хорошого оратора: вживаючи звичайні слова, виголошує незвичайну промову»)¹³. Отже, ми бачимо, що особливих розбіжностей в уявленні про мовлення (виступ) в українській та німецькій риториці немає. Відмінності, скоріше, полягають в бажаних тактиках впливу, що особливо яскраво проявляється в політичному дискурсі.

На основі вивчення праць сучасних вітчизняних науковців - лінгвістів, таких як Н. Петлюченко¹⁴, Н. Кондратенко¹⁵, Т. Ковалевська¹⁶ та ін., ми можемо відстежувати особливості трактування термінів *політична комунікація*, *політичний дискурс* та *політична мова*. В нашій роботі ми спираємося на їхні здобутки та думки. Головною функцією українського політичного дискурсу є *мобілізаційна*, яка відповідно породжує *маніпуляційну* та *ідеологічну*. Наслідком маніпуляцій стало виникнення функції *привернення уваги*, а ідеологічні преференції спровокували появу *корпоративної* домінанти. Мобілізаційна функція уособлює емоційний заклик адресанта до ціннісних й ідеологічних преференцій електорату та найчіткіше виражена в плакатах, лозунгах і листівках. *Справедливість є, за неї варто боротися* (БЮТ). *Не зрадь Майдан* («Наша Україна»). Ідеологічна й корпоративна – це функції виокремлення ключових позицій політика чи політичної партії, що свідчать про їхню особливість (*Слово Шевченка, можливо, найбільший Божий дар* (Ю. Тимошенко). *Нормальна партія нормальних людей* (Блок Литвина). *Будуємо нову країну* (Партія Регіонів). А функція привернення

¹¹ Леммерман, Х., 2000.

¹² Леммерман, Х., 2000, 101.

¹³ Леммерман, Х., 2000, 103.

¹⁴ Петлюченко 2009; 2019

¹⁵ Кондратенко та ін. 2019

¹⁶ Ковалевська 2009

уваги – сигнал людській підсвідомості щодо «гучного» існування політика чи політичної сили (*Президент – слуга народу!; Україні треба порох!*).

У сучасному політичному просторі України та Німеччини значну роль відіграє інформаційно-комунікативна складова, яка забезпечує отримання та утримання влади. Кожен політичний режим не може існувати без комунікації, без можливості донесення своїх ідей і принципів суспільству та отримання зворотного зв'язку, у чому, перш за все, виявляється взаємозв'язок політики й мови.

3. Методологія.

Політичний дискурс має власні різноманітні характеристики та особливості, які залежать від його типу: інституціонального чи неінституціонального. Інституціональний тип дискурсу є базисним для всього політичного простору країни, а виступи президента та ключових політичних лідерів є одним з його головних компонентів. Риторика президента, яка утворює його мовний образ, складається з трьох основних жанрів: агонального, орієнтаційного та ритуального.¹⁷

У нашій роботі ми приділяємо особливу увагу саме ритуальному жанру, який у більшості випадків виконує функцію утримання вже наявної влади. До ритуального жанру риторики належать: інаугураційна або прощальна промови президентів, новорічне звернення, ювілейні, урочисті промови, виступи, приурочені знаменним датам та подіям для країни, вручення премій або нагород. Одними з найбільш цікавих, проте такими, що найменше висвітлені у вітчизняній літературі, є новорічні звернення політичних лідерів, які об'єднують у собі як вербальні, так і невербальні компоненти, у яких виявляється ритуальність політичного дискурсу.

Новорічна, як і інша святкова культура, є одним з виявів духовної культури та охоплює найбільш важливі сторони суспільства. Державні свята, до яких належить Новий рік, спрямовані на утвердження загальнонаціональної єдності громадян з владою, демонстрацію цінностей та символів цієї держави.

Окрім типу політичної культури, контекст новорічного звернення формується ще й відповідно до загальної політичної ситуації в країні. Виокремлюють три основні типи політичної ситуації: стабільність, криза, перехідний етап. Співвідносячи політичну культуру та суспільно-політичну ситуацію, ми отримали дев'ять типових ситуацій, за яких виголошується новорічне звернення президента, які й становлять вибіркочу сукупність нашого дослідження.

Комунікативними цілями новорічного звернення в сучасний період є об'єднання нації, дотримання традиції спілкування, демонстрація доброго і шанобливого ставлення до народу, підведення підсумків року, що минає, встановлення планів на майбутній рік. Образом автора новорічного звернення є Президент, глава держави, прем'єр - міністр, лідер політичної партії, адресатом – громадяни країни як єдине ціле. У новорічному зверненні традиційно фігурує образ минулого: завершення старого року – своєрідного звітного періоду. Формальна організація новорічного звернення містить наступні

---

¹⁷ Какрасик, В.А., 2004.

структурно-семантичні компоненти: (1) звернення до адресата, (2) підсумки року, що минає, 3) плани на майбутній рік, 4) побажання¹⁸.

4. Результати та дискусія.

Нами було проведено *порівняльний* аналіз новорічних звернень канцлера ФРН Ангели Меркель та лідерки ПО «Батьківщина» Ю. Тимошенко, який містить 1) аналіз риторичного акту (комунікативна ситуація, презентація промови оратором, поведінка оратора) й 2) аналіз риторичного артефакту (композиція промови, мовні засоби виразності).

В межах *аналізу риторичного акту* комунікативна ситуація враховує умови виголошення промови, місце, привід, жанр, історико-політичний і соціокультурний контекст, а також тип аудиторії; презентація промови оцінюється за параметрами, як (1) правильність і виразність мови; орфоєпія, інтонація; (2) жестикуляція, міміка, манера одягатися і триматися; (3) використання конспекту промови (вільна промова без конспекту); (4) контакт з аудиторією, відповіді на питання та ін.; (5) риторичні стратегії і тактики мовного впливу, ефективність і доцільність їх використання (див. Таб.1).

Таблиця 1

Аналіз риторичного акту новорічних звернень канцлера ФРН Ангели Меркель та лідерки ПО «Батьківщина» Ю.Тимошенко

Комунікативна ситуація:		
	<i>Канцлера ФРН Ангела Меркель</i>	<i>Лідерка ПО «Батьківщина» Ю. Тимошенко</i>
Умови виголошення промови, місце, привід, жанр, історико-політичний і соціокультурний контекст;	Привід: традиційна Новорічна промова канцлера. Місце: Берлін, резиденція канцлера. Оратор сидить за великим письмовим столом, на столі стоїть букет квітів, позаду прапори ФРН і ЄС (вид з вікна: Рейхстаг і Різдвяна Ялинка) Час трансляції: 31 грудня 2014 (час запису - невідомо).	Привід: традиційне Новорічне привітання лідера політичної сили. Місце: родинний будинок з новорічними прикрасами. Країна вперше побачила всю її родину – чоловіка, доньку, зятя та дворічну онуку. Святкове відео політик виклала у Фейсбук. Час трансляції: 25 грудня 2018 (час запису – невідомо).
Аудиторія	Населення ФРН (цільова аудиторія), весь світ.	Населення України (цільова аудиторія) та увесь світ

¹⁸ Кондратенко 2019, 119

Презентація промови оратором, поведінка оратора:		
Правильність і виразність мови; орфоепія, інтонація;	Грамотна мова, чітка вимова. Спокійні й невиразні інтонації. Промова вимовляється неголосно. Оратор не захоплює слухача. Відсутність візуалізації.	Грамотна мова, чітка вимова. Спокійні й невиразні інтонації. Промова вимовляється неголосно. Оратор не захоплює слухача. Відсутність візуалізації.
Жестикуляція, міміка, манера одягатися і триматися;	Мінімальна жестикуляція, невиразна міміка, діловий стиль одягу.	Стримана жестикуляція, виразна міміка, діловий та елегантний стиль одягу.
Використання конспекту промови (вільна промова без конспекту);	Читає текст з телесуфлера.	Текст лунає позакадром.
Контакт з аудиторією, відповіді на питання та ін.	Немає безпосереднього контакту з аудиторією. Звернення до телеглядачів у вигляді поздоровлень і побажань.	Немає безпосереднього контакту з аудиторією. Звернення до телеглядачів у вигляді поздоровлень і побажань.
Риторичні стратегії і тактики мовного впливу, ефективність і доцільність їх використання.	Цілі мови - урочиста і спонукальна. Ставлення до комунікативної мети і способів її досягнення: уникнення надмірної інтенсивності мови і активної жестикуляції. Ставлення до партнерів по комунікації: монологічне звернення, немає зворотного зв'язку. Ставлення до мови як засобу спілкування: культура мови (правильність, ясність, доречність, жвавість, виразність і ін.). Оратор використовує висловлення подяки, висловлення співчуття, захоплення.	Цілі мови - урочиста і спонукальна. Ставлення до комунікативної мети і способів її досягнення: уникнення надмірної інтенсивності мови і активної жестикуляції. Ставлення до партнерів по комунікації: монологічне звернення, немає зворотного зв'язку. Ставлення до мови як засобу спілкування: культура мови (правильність, ясність, доречність, жвавість, виразність і ін.).

Необхідно зауважити, що для проведення повноцінного, якісного риторичного аналізу потрібно мати уявлення не тільки про компоненти публічної промови

(комунікативної ситуації), а й про арсенал засобів, якими володіє ритор для досягнення своїх цілей. Тому в межах *аналізу риторичного артефакту* композиція промови обох жінок-політиків оцінювалась за наступними параметрами: 1) вступ: техніки початку мовлення, формулювання теми і завдань; 2) основна частина: структура, послідовність, змістовність, відповідність темі; 3) висновок. риторичні прийоми кінцівки; 4) домірність частин, взаємозв'язок. При цьому найважливіший акцент робився на засоби мовної виразності, а саме: (1) риторичні фігури (фігури повтору, фігури розташування, фігури імітації та ін.); (2) тропи: метафора, гіпербола, порівняння, літота, перифраза, іронія та ін.) (див. Таб.2).

Таблиця 2

Аналіз риторичного артефакту новорічних звернень канцлера ФРН Ангели Меркель та лідерки ПО «Батьківщина» Ю.Тимошенко

Композиція промови:		
Вступ: техніки початку мовлення, формулювання теми і завдань.	Вступ, як такий, відсутній. Відбувається стандартне звернення до аудиторії «Liebe Mitbürgerinnen und Mitbürger», після якого починається безпосередньо промова. Тема розкривається протягом усього виступу («Небезпеки для Європейського співтовариства»).	Звернення до аудиторії «Дорогі українці!» У вступі робиться акцент на свято, його важливість для кожної родини.
Основна частина: структура, послідовність, змістовність, відповідність темі.	Виступ можна розподілити на 5 підтем. Перша підтема: Важливість самовизначення народів (мається на увазі Україна) і єдність Європи. Друга підтема: Епідемія лихоманки Ебола. Третя підтема: Терористична організація «Ісламська держава Іраку і Леванту» Четверта підтема: Єдність і цінності німецького народу. П'ята підтема: Майбутнє всіх європейських країн (і Німеччини зокрема). Переходи між темами можна охарактеризувати як різкі (особливо це помітно між 1 - 4	Коротку основну частину характеризують 2 теми: Спогади про минулий рік і очікування від прийдешнього. Доля України, і те, що її громадяни заслуговують лише найкращого. Дві теми органічно поєднані через мотив «громадяни України та гідне, щасливе майбутнє».

	темами).	
Висновок. Риторичні прийоми кінцівки.	Мовленнєва форма висновків: побажання аудиторії. Оратор закликає громадян країни прагнути до ще більш міцної єдності. Завершується мова клішованими новорічними привітаннями: <i>In diesem Sinne wünsche ich von Herzen denen, die am heutigen Abend Kummer haben oder um einen lieben Menschen trauern, Trost und Beistand, und uns allen gemeinsam Kraft, Gesundheit und Gottes Segen für das neue Jahr 2015.</i>	Мовна форма висновку: побажання аудиторії. Висновок складається з новорічних поздоровлень і побажань до громадян і країни в цілому.
Домірність частин, взаємозв'язок.	Частини неспіврозмірні (відсутність вступу, не завжди присутній чіткий взаємозв'язок між частинами виступу, кінцівка пов'язана з основною частиною тільки через мотив «єдності»).	Частини співрозмірні (присутній чіткий взаємозв'язок між частинами виступу, кінцівка пов'язана з основною частиною).
Засоби мовної виразності:		
Риторичні фігури (фігури повтору, фігури розташування, фігури імітації та ін.).	Риторичне звернення: <i>Liebe Mitbürgerinnen und Mitbürger</i> Анафора: <i>Wir spüren</i> (2 рази). Паралелізм: <i>unter sehr schwierigen Bedingungen. Unter Lebensgefahr.</i> (Також цей фрагмент можна віднести до парцеляції). Часто використовуються перерахування однорідних членів речення. Пролепсис: <i>Diese Einheit Europas ist kein Selbstzweck, aber sie ist der Schlüssel.</i> <i>Diesen Erfolg fasste ein englischer Fan wunderbar in Worte, als er sagte.</i>	Анафори: <i>Хай не буде війни, хай прийде мир на українську землю, хай ми будемо жити в достатку, хай буде любов у родинах, хай ростуть і навчаються наші діти, хай здорові будуть батьки... ; у кожен дім, у кожену родину</i> Антитези: <i>Адже всі прикроці й негаразди лишаються у минулому, непростому році, а попереду у нас - лише світла дорога.</i> Градація та анафора: <i>Народ, який вистояв у найскладніші часи і в найважчу пору. Народ який не зламався, не здався, не опустив рук.. Народ, який зберіг себе і свою країну попри всі виклики</i>

		<p><i>історії – це великий народ. Це народ, що має право на щастя!</i></p> <p>Використання найвищих ступенів: <i>найскладніші часи і в найважчу пору</i></p>
<p>Тропи: метафора, гіпербола, порівняння, лігота, перифраза, іронія та ін.)</p>	<p>Порівняння: <i>Die Einheit Europas/ der Schlüssel.</i></p> <p>Метафори: <i>Die freie Welt, Ich drücke fest die Daumen, Wettbewerbschancen zu nutzen, Leben auf Pump.</i></p> <p>Епітети: <i>nicht gekannter Härte, ein angebliches Recht, die schreckliche Krankheit, auf bestialische Weise, Die freie Welt, buchstäblich dem Tod entronnen</i></p>	<p>Метафори: <i>величезну і невпинну колективну енергію, просимо нездійсненого.</i></p> <p>Уособлення: <i>наша рідна Україна заживе; змучена й зморена наша рідна Україна</i></p> <p>Перифраза: <i>прекрасному, працювотому, заможному краю</i></p> <p>Епітети: <i>заповітні мрії; світле Різдво Христове; . непростому році; прийдешнього дива; свята українська земля; бути щасливими; активне бажання.</i></p>

5. Висновки.

За результатами порівняльного аналізу можна зробити наступні висновки. Промови канцлера ФРН Ангели Меркель охоплюють більше коло тем і багатше у вживанні мовних засобів виразності. У той же час в плані презентації мови більш вдалим є виступи політика Юлії Тимошенко завдяки використанню більшої палітри голосових інтонацій. Крім того, новорічне звернення Ю. Тимошенко складається не тільки з її безпосередньої появи на екрані і читання промови, а й демонстрації кадрів навколишнього оточення і родинної оселі. Також використання популярних соціальних мереж для привітання с Новим роком охоплює більшу кількість глядачів.

Таким чином дискурсивне портретування урочистих промов двох жінок-політиків показало, що як в Україні, так і в Німеччині помітну роль у політичній та медіа сфері грає новорічне звернення глави держави та політичних лідерів, яке цілком можна виділити як окремий жанр мови. Воно має свою комунікативну мету, автора, адресата і своєрідну формальну організацію. Говорячи про образ автора, в поздоровленні необхідною умовою є збіг оцінки події, з яким вітають, у автора і адресата. Всі особливості новорічного звернення обумовлені саме статусом учасника, що має повноваження підводити підсумки року за всю країну. Політик прагне наблизити слухачів, звернутися до них ще і як до друзів, як до близьких людей. Він виступає перед усією країною не тільки як політичний лідер, а й як особистість.

BIBLIOGRAPHY

- Вежбицкая А. Немецкие «культурные сценарии»: общественные знаки как ключ к пониманию общественных отношений и культурных ценностей. – М.: 1999. – 780 с.
- Кондратенко Н. В. Лінгвопрагматика політичного дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів : монографія / Наталія Кондратенко та ін. – Одеса : Астропринт, 2019. – 236 с.
- Леммерман Х. Уроки риторики и дебатов. – М.: Уникум Пресс, 1997. – 115 с.
- Леммерман Х. Учебник риторики. Тренировка речи с упражнениями. – М.: Интерэксперт, 1999, – 256 с.
- Макарова Е.В. Риторическая критика как метод анализа публичной речи (к проблеме риторического анализа текстов). // Педагогическое образование в России – 2014 – №6 – С. 5 – 15.
- Михальская А.К. Педагогическая риторика: история и теория [Текст]: учеб. пособие для студентов пед. университетов и институтов. – М: Академия, 1998. – 432 с.
- Москвин В.П. Выразительные средства современной русской речи: тропы и фигуры. – Ростов: Феникс, 2007. – 940 с.
- Петлюченко Н. В. Харизматика : мовна особистість і дискурс : монографія / Н. В. Петлюченко. – Одеса : Астропринт, 2009. – 464 с.
- Хаззагерев Г.Г. Политическая риторика [Текст]/Г.Г. Хаззагерев. – М.: Николло Медиа, 2002. – 314 с.
- Petlyuchenko, N. Charisma & female expressiveness: Language, ethnoculture, politics / Nataliya Petlyuchenko, Valeria Chernyakova // *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava.* Warsaw: De Gruyter Poland, 2019, IV (1), June 2019, p. 83-132.

REFERENCES

- Dijk T. van. *Discourse and Context. A Sociocognitive Approach* / T. Van Dijk. – New York: Cambridge University Press, 2008. – 267 p.
- Kovalevska T. Yu. Spetsyfika reklamnoho ta politychnoho dyskursiv [Специфіка рекламного та політичного дискурсів] / T. Yu. Kovalevska // *Reklama ta PR u masovoinformatsiinomu prostori : [monohrafiia]*. – Odessa : Astroprynt, 2009. – pp. 11–21.
- Kondratenko N. V. Neolohizmy v suchasnomu ukrainskomu politychnomu dyskursi: semantiko-slovotvirnyi aspekt / N. V. Kondratenko [Неологізми в сучасному українському політичному дискурсі: семантико-словотвірний аспект] // *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Filolohichni nauky.* – Kamianets-Podilskiy: Aksioma, 2014. – Vypusk 37. – pp. 151–156.
- Kondratenko, N. V. (2019) *Linguopragmatics of political discourse: the typology of speech genres [Lingvopragmatika politychnoho diskursu: tipologiiia movlennєvikh zhanriv : monografiia / Nataliia Kondratenko ta in.]* – Odessa : Astroprynt, 2019. – 236 p.
- Petliuchenko, N. V. (2009). *Charyzmatyka : movna osobystist' i dyskurs* [Харизматика : мовна особистість і дискурс]. Odessa: Astroprynt.
- Petlyuchenko, N. & Chernyakova, V. (2019). Charisma & female expressiveness: Language, ethnoculture, politics. In *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava.* Warsaw: De Gruyter Poland, 2019, IV (1), June 2019, p. 83-132.

РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Ірина Черняєва, Ігор Пересада

Анотація.

Статтю присвячено дослідженню понять: «риторичні засоби виразності», «політичний дискурс», дослідженню особливостей сучасного німецького і українського політичного дискурсу, і перш за все дослідженню новорічних звернень політичних лідерів-жінок ФРН та України (Ангели Меркель та Юлії Тимошенко) та їхній порівняльній характеристиці. В статті було надано оцінку комунікативній ситуації, презентації промов оратором, його поведінку. Були розглянуті стратегії і тактики мовного впливу, а також було оцінено вживання риторичних засобів виразності. Необхідно зауважити, що для проведення повноцінного, якісного риторичного аналізу потрібно мати уявлення не тільки про компоненти публічної промови (комунікативної ситуації), а й про арсенал засобів, якими володіє ритор для досягнення своїх цілей (мовні риторичні засоби - тропи, система засобів аргументації, засоби

діалогізації мови та інші засоби мовного впливу). У проведеному порівняльному аналізі новорічних виступів політичних лідерів - жінок ФРН і України були розглянуті: комунікативна ситуація (місце, умови проголошення промови), презентація промови оратором, (жестикуляція, міміка, правильність і виразність мови), мовні стратегії і тактики мовного впливу, а також сам риторичний артефакт, а саме його структура, тематичне розмаїття та вжиті засоби мовної виразності. В статті було визначено ключову роль політичного дискурсу в формуванні суспільної свідомості. За результатами порівняльного аналізу можемо зробити висновок, що як в Україні, так і в Німеччині помітну роль у політичній та медіа сфері грає новорічне звернення глави держави та політичних лідерів, яке цілком можна виділити як окремий жанр мови. Воно має свою комунікативну мету, автора, адресата і своєрідну формальну організацію.

Ключові слова: політичний дискурс, новорічне звернення, риторичні засоби виразності, комунікативна ситуація, риторичний аналіз.

Received 30 October 2019

Reviewed 15 November 2019

Similarity index by Unicheck^{TM}: 20.3 %